

WOJCIECH GOTKIEWICZ¹

FUNKCJONOWANIE OBSZARÓW NATURA 2000 NA TERENIE PARKÓW NARODOWYCH I KRAJOBRAZOWYCH

Abstrakt. W artykule przedstawiono wyniki badań przeprowadzonych w 2009 roku w 3 parkach narodowych i 7 krajobrazowych położonych na terenie Zielonych Płuc Polski. Badania empiryczne zostały przeprowadzone z zastosowaniem kwestionariusza wywiadu opracowanego na potrzeby badań. Podjęto ważną i aktualną tematykę funkcjonowania obszarów Natura 2000 w granicach parków narodowych i krajobrazowych. Analizie poddano m.in. uwagi i spostrzeżenia pracowników parków na temat współistnienia omówionych wyżej form ochrony przyrody, konfliktów społeczno-gospodarczych ich rozwiązywania na zarządzanych przez nich obszarach i sposobów oraz skuteczności aktualnych instrumentów prawnych w ochronie przyrody.

Słowa kluczowe: Natura 2000, parki narodowe, parki krajobrazowe

WPROWADZENIE

Przystąpienie Polski do Unii Europejskiej wymusiło włączenie ustaleń prawa europejskiego, dotyczącego ochrony przyrody, do prawodawstwa polskiego. Głównie dotyczyły one Europejskiej Ekologicznej Sieci Natura 2000. Jak już wspomniano we wcześniejszych artykułach, koncepcja sieci Natura 2000 opiera się na dwóch aktach prawnych. Pierwszym jest tzw. dyrektywa ptasia – o ochronie dziko żyjących ptaków [Gromadzka i Gromadzki 2003], zgodnie z którą państwa członkowskie zobowiązane są do wyznaczania na swoim terytorium tzw. obszarów specjalnej ochrony ptaków (OSO). Drugim aktem prawnym Unii Europejskiej, dotyczącym ochrony przyrody, jest tzw. dyrektywa siedliskowa o ochronie siedlisk przyrodniczych oraz dzikiej flory i fauny [Her-

---

¹ Autor jest pracownikiem naukowym Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie (e-mail: wgot@uwm.edu.pl).

bich 2003], która zobowiązuje kraje UE do wyznaczania terenów ważnych dla ochrony gatunków i ich siedlisk nazywanych specjalnymi obszarami ochrony siedlisk (SOO).

Sieć Natura 2000 ma za zadanie uzupełnić krajowy system obszarów chronionych odpowiedzialny za zabezpieczenie wartości przyrodniczych w skali kraju i poszczególnych jego regionach, a także różnorodności biologicznej w skali całej Europy [Makomaska-Juchniewicz i Tworek 2003].

Z polskich obszarów chronionych zaproponowano włączenie do sieci Natura 2000 wszystkie 23 polskie parki narodowe (niektóre w zmienionych granicach), 93 parki krajobrazowe (w części lub w całości) i 579 rezerwatów przyrody [Makomaska-Juchniewicz i Tworek 2003]. Od 2004 roku obszary tej sieci, zgodnie z ustawą o ochronie przyrody [2004], stały się jedną z pełnoprawnych form polskiego systemu obszarów prawnie chronionych.

NATURA 2000 NA TERENIE PARKÓW NARODOWYCH I KRAJOBRAZOWYCH ZIELONYCH PŁUC POLSKI

Badania przeprowadzono w 2009 roku na obszarze funkcjonalnym Zielone Płuca Polski (ZPP). Terenem badań były 3 parki narodowe (Biebrzański, Narwiański i Wigierski) oraz 7 parków krajobrazowych (Mazurski, Brodnicki, Łomżyński Doliny Narwi, Pojezierza Iławskiego i Wzgórz Dylewskich, Puszczy Knyszyńskiej, Puszczy Rominckiej oraz Suwalski). Obszary Natura 2000 ustanowiono na terenie wszystkich wymienionych parków (tabela 1).

Badania empiryczne przeprowadzono z zastosowaniem metod i technik badawczych powszechnie wykorzystywanych w naukach przyrodniczo-rolniczych i społeczno-ekonomicznych. Do najważniejszych z nich należał wywiad z zastosowaniem kwestionariusza wywiadu.

TABELA 1. Obszary Natura 2000 na terenie parków objętych badaniami

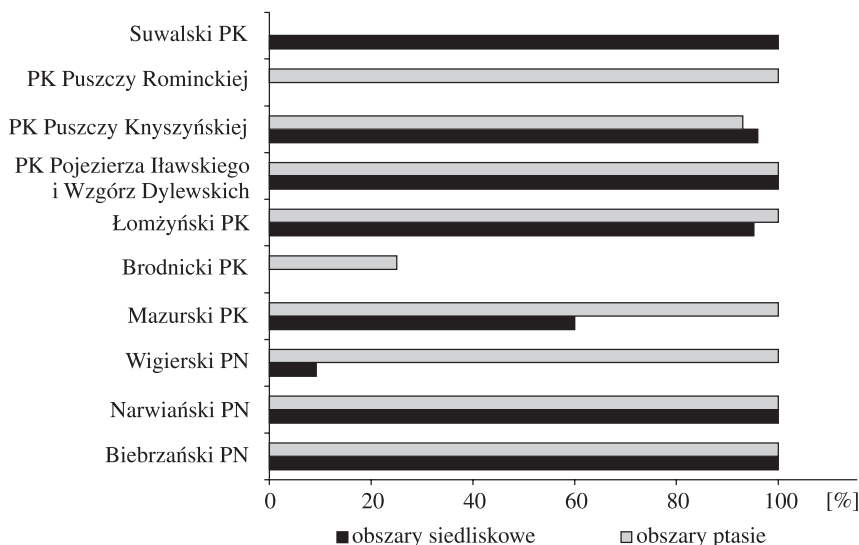
Wyszczególnienie	Obszary Natura 2000		
	obszary specjalnej ochrony (OSO)	specjalne	obszary ochrony (SOO)
Biebrzański PN	Ostoja Biebrzańska		Dolina Biebrzy
Narwiański PN	Bagienna Dolina Narwi		Narwiański Bagna
Wigierski PN	—		Ostoja Wigierska
Mazurski PK	Puszcza Piska, Jezioro Łuknajno		Ostoja Piska
Brodnicki PK	Bagienna Dolina Drwęcy		Ostoja Brodnicka
Łomżyński PK Doliny Narwi	Przełomowa Dolina Narwi		Narwiańskie Bagna
PK Pojezierza Iławskiego i Wzgórz Dylewskich	Lasy Iławskie		—
PK Puszczy Knyszyńskiej	Puszcza Knyszyńska		—
PK Puszczy Rominckiej	Puszcza Romincka		—
Suwalski PK	—		Ostoja Suwalska

PN – Park Narodowy, PK – Park Krajobrazowy.

Źródło: Dane Ministerstwa Środowiska i parków narodowych i krajobrazowych objętych badaniami.

Średnia powierzchnia tych obszarów w granicach parków wynosiła 66% w przypadku specjalnych obszarów ochrony i 81,8% w przypadku obszarów specjalnej ochrony. W parkach narodowych udział tych obszarów wynosił odpowiednio 69,7 i 100%. W parkach Narwiańskim i Biebrzańskim 100% ich obszarów pokrywało się z obydwoma typami obszarów „naturowych”. W Wigierskim PN taka sytuacja miała miejsce tylko w przypadku OSO. Obszary związane z dyrektywą siedliskową zajmowały jedynie 9,2% całkowitej powierzchni parku.

Średnia powierzchnia obszarów Natura 2000 w parkach krajobrazowych była mniejsza i wynosiła 64,5% (SOO) i 74% (OSO). Największy udział obszarów „naturowych” występował w PK Pojezierza Iławskiego i Wzgórz Dylewskich (100% SOO i 100% OSO), najmniejszy zaś w Brodnickim PK (0% SOO i 25% OSO) – rysunek 1.

RYСУNEK 1. Udział obszarów Natura 2000 w całkowitej powierzchni parków narodowych i krajobrazowych

Jak wynika z przeprowadzonych badań, pracownicy wszystkich parków (poza Biebrzańskim) brali udział w pracach, mających na celu wytypowanie terenów, które powinny być objęte ochroną w postaci sieci Natura 2000. W większości przypadków prace dotyczyły wyznaczania granic oraz opracowywania standardowych formularzy danych. Tylko w Wigierskim PN pracownicy uczestniczyli dodatkowo w inwentaryzacji gatunków wymienionych w załącznikach dyrektywy siedliskowej i ptasiej.

Najważniejszym dokumentem w parkach narodowych i krajobrazowych jest plan ochrony. Jest on również istotny z punktu widzenia ochrony obszarów Natura 2000, gdyż jak wynika ze znowelizowanej ustawy o ochronie przyrody [2008]: „Plan ochrony ustanowiony dla parku narodowego, rezerwatu przyrody lub parku krajobrazowego położonego w granicach obszaru Natura 2000 (...) staje się planem ochrony dla tej części obszaru Natura 2000”.

Zgodnie z artykułem 18 ustawy o ochronie przyrody [2004]: „1. Dla parków narodowych, rezerwatów przyrody i parków krajobrazowych sporządza się i realizuje plan ochrony. 2. Plan ochrony, o którym mowa w ust. 1, ustanawia się w terminie 5 lat od dnia utworzenia parku narodowego, uznania obszaru za rezerwat przyrody albo utworzenia parku krajobrazowego”. Na omawianym obszarze taki dokument posiadały zaledwie 3 parki krajobrazowe (Puszczy Knyszyńskiej, Puszczy Rominckiej oraz Suwalski). W pozostałych jednostkach tworzenie planów ochrony znajdowało się na różnych etapach zaawansowania. Zakończone i przedstawione do uzgodnień i zaopiniowania przez samorządy gminne i wojewódzkie projekty planu posiadały trzy parki krajobrazowe: Brodnicki, Łomżyński Doliny Narwi oraz Pojezierza Iławskiego i Wzgórz Dylewskich. W pozostałych parkach obowiązywały: plan ochrony z 2000 roku (Biebrzański PN) i plan ochrony z 2002 roku (Narwiański PN). W Wigierskim PN przygotowane są założenia do planu oraz materiały do złożenia wniosku o sfinansowanie prac nad tym dokumentem ze środków Unii Europejskiej w ramach 5. osi priorytetowej Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko. Kolejna kwestia dotyczyła dostosowania planów ochrony do wymogów znowelizowanej ustawy o ochronie przyrody. Jak wynika z badań, opracowany dokument jedynie w dwóch parkach krajobrazowych (Mazurskim oraz Pojezierza Iławskiego i Wzgórz Dylewskich) jest zgodny z wymogami znowelizowanej w 2008 roku ustawy o ochronie przyrody, w czterech – częściowo zgodny, natomiast w kolejnych czterech (w tym we wszystkich parkach narodowych) plany ochrony parków nie spełniają wymogów narzuconych przez znowelizowaną ustawę.

Wyznaczenie obszarów Natura 2000 na terenie omawianych parków nie spowodowało w większości przypadków obciążenia pracowników dodatkowymi obowiązkami. Wyjątek stanowiły jedynie Narwiański Park Narodowy i Park Krajobrazowy Puszczy Knyszyńskiej. W placówkach tych pracownicy brali udział w pracach związanych z monitoringiem siedlisk i gatunków z łączników dyrektywy siedliskowej i ptasiej, wyznaczaniem obszarów szczególnie cennych dla sieci Natura 2000, opracowywaniem ocen wpływu inwestycji na siedliska i gatunki oraz udzielaniem porad i konsultacji w sprawach programu Natura 2000.

Dodatkowym obciążeniem dyrekcji i zarządów parków jest zarządzanie siecią Natura 2000 poza granicami parków. Wynika to z nowelizacji ustawy o ochronie przyrody [2008], według której: „Dyrektor parku narodowego sprawuje nadzór nad obszarem Natura 2000, leżącym w części lub w całości na obszarze parku narodowego” oraz „Dyrektor regionalny oddziału Generalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska może powierzyć, w drodze zarządzenia, dyrektorowi parku krajobrazowego wykonywanie zadań poza granicami parku krajobrazowego w zakresie związanym z funkcjonowaniem i ochroną obszarów Natura 2000”. Jak wynika z przeprowadzonych badań, w 7 parkach dyrektorzy nie wykonywali zadań związanych z funkcjonowaniem obszarów Natura 2000 poza granicami parków. Tego typu działania były podejmowane tylko w Wigierskim PN i Narwiańskim PN oraz w parku krajobrazowym Puszczy Knyszyńskiej.

Tylko trzy parki krajobrazowe (Łomżyński Doliny Narwi, Pojezierza Iławskiego i Wzgórz Dylewskich oraz Suwalski) pozyskały dodatkowe środki finansowe w związku z powołaniem obszarów Natura 2000, dwa zaś otrzymały nowe wyposażenie biurowe.

KWESTIE SPOŁECZNE NA OBSZARACH NATURA 2000 W OPINII PRZEDSTAWICIELI PARKÓW NARODOWYCH I KRAJOBRAZOWYCH

Obszary prawnie chronione, zgodnie z opinią wielu autorów [Jewtuchowicz i Wiśniewska 1994, Kisiel i Marks-Bielska 2003, Gotkiewicz i Bołtromiuk 2007], w dużej części należą do obszarów problemowych nie tylko ze względów środowiskowych, ale także społecznych i ekonomicznych. Na tych terenach dochodzi do wielu konfliktów, będących efektem sprzecznych interesów różnych podmiotów gospodarczych. Nasilenie konfliktów następuje wtedy, gdy dany obszar w przestrzeni przydatny jest do lokalizacji wielu funkcji bądź posiada wyjątkowe walory dla użytkowników.

Konflikty mogą się rozgrywać na następujących płaszczyznach: społeczność lokalna a rygory ochrony przyrody, działalność gospodarcza i użytkowanie obszarów chronionych a ochrona środowiska, relacja między różnymi dziedzinami działalności gospodarczej i użytkowania obszarów chronionych, administracja obszarów chronionych a mieszkańcy, użytkownicy i władze lokalne [Baranowska-Janota i Ptaszycka-Jackowska 1992].

W połowie parków objętych badaniami w ciągu ostatnich pięciu lat rozgrywały się konflikty na tle przyrodniczo-społeczno-gospodarczym. Do najważniejszych przyczyn powstawania i eskalacji konfliktów należały:

- szkody powodowane przez zwierzęta łowne i bobry (Biebrzański PN),
- nielegalna zabudowa (Mazurski PK, Suwalski PK, PK Pojezierza Iławskiego i Wzgórz Dylewskich),
- utrudnienia w użytkowaniu łąk i pastwisk na gruntach prywatnych powodowane nadmiernym wylewaniem rzek (Biebrzański PN, Suwalski PK),
- budowle piętrzące na rzece (Narwiański PN),
- planowanie i budowa ścieżek edukacyjnych i szlaków turystycznych przez administrację parku na gruntach prywatnych (Suwalski PK),
- nielegalne pozyskiwanie żwiru (Suwalski PK),
- prowadzenie odłowów przez gospodarstwa rybackie (Mazurski PK),
- gospodarka leśna (Mazurski PK).

Stronami w konfliktach występujących na terenach parków byli najczęściej: władze parków, okoliczni mieszkańcy, właściciele gospodarstw rolnych, przedsiębiorcy branży turystycznej, organizacje pozarządowe oraz nabywcy gruntów, głównie z większych miast.

Podobna sytuacja występuje w przypadku nowej formy ochrony przyrody – sieci Natura 2000. W opinii pracowników parków objętych badaniami odbiór społeczny obszarów tej sieci był w większości negatywny. W przypadku parków narodowych Narwiańskiego i Wigierskiego oraz krajobrazowych Pojezierza

ławskiego i Puszczy Rominckiej stosunek mieszkańców tych terenów do sieci Natura 2000 był „obojętny” lub „nie wywoływał sprzeciwu”. Jedyne w Wigierskim PN i Brodnickim PK utworzenie obszarów Natura 2000 było postrzegane pozytywnie.

Przedstawiciele parków wymienili wiele powodów negatywnego odbioru sieci na ich terenie przez okolicznych mieszkańców. Do najważniejszych z nich należały:

- wprowadzenie nowego systemu ochrony przyrody bez poinformowania i przygotowania mieszkańców tych obszarów (Biebrzański PN, Łomżyński PK Doliny Narwi, PK Puszczy Knyszyńskiej, PK Puszczy Rominckiej, Suwalski PK),
- niedostateczna wiedza na temat rzeczywistych ograniczeń związanych z siecią Natura 2000 (Brodnicki PK, Suwalski PK),
- obawa właścicieli gospodarstw rolnych o utratę pełnej kontroli nad własnymi gruntami (PK Puszczy Knyszyńskiej, Suwalski PK),
- obawa przed zwiększeniem lub zaostrzeniem już istniejących zakazów (Łomżyński PK Doliny Narwi, Suwalski PK),
- obawa przed nakładaniem wysokich kar za zmiany stanu siedlisk i zmniejszenie populacji fauny (Łomżyński PK Doliny Narwi),
- objęcie ochroną zamieszkałych terenów (Łomżyński PK Doliny Narwi).

Szczególne znaczenie odgrywał pierwszy czynnik. Jak twierdzą autorzy publikacji *Natura 2000 i społeczeństwo. Instrumenty komunikacji społecznej w zarządzaniu siecią Natura 2000* [De Pierola i in. 2009]: „Po zbadaniu skutków (...) wiążących się z uruchomieniem sieci zainteresowane podmioty – wśród nich także sama Komisja Europejska – zgodziły się co do faktu, że procesy informowania społeczeństwa i udziału obywateli w budowaniu Natury 2000 okazują się niewystarczające”².

Jednym ze sposobów ograniczania sytuacji konfliktowych na obszarach prawnie chronionych, zwłaszcza relatywnie nowych, jakim jest sieć Natura 2000, powinna być akcja informacyjno-edukacyjna prowadzona wśród społeczności lokalnych. Sprzyjają temu zwłaszcza regularne kontakty pracowników parków z ludnością lokalną [Adamowicz i Zwolińska 2002, Gotkiewicz 2005]. W prawie wszystkich parkach objętych badaniami utrzymywane były kontakty z mieszkańcami miejscowości położonych na ich terenie. Wyjątek stanowił Łomżyński PK Doliny Narwi, jednak wynikało to z braku zainteresowania ze strony przedstawicieli społeczności lokalnych. W większości placówek częstotliwość spotkań uzależniona była od aktualnych potrzeb, a tylko w dwóch parkach krajobrazowych (Puszczy Rominckiej i Suwalskim) odbywały się one regularnie, kilkanaście razy w roku. Najczęściej inicjatorem spotkań były dyrekcje i zarządy parków. W połowie przypadków kontakty były wynikiem aktyw-

² Podobne wyniki otrzymano w trakcie badań pilotażowych prowadzonych w ramach projektu rozwojowego *Spoleczno-gospodarcze uwarunkowania zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich objętych siecią Natura 2000 na obszarze Zielonych Płuc Polski*. Większość respondentów dowiedziała się, że ich gospodarstwa położone są na obszarze Natura 2000 od przeprowadzających badania.

ności samorządów lokalnych, a tylko sporadycznie inicjatywa wychodziła od mieszkańców (Suwalski PK) lub ośrodka doradztwa rolniczego (PK Pojezierza Iławskiego i Wzgórz Dylewskich).

Jak wynika z przeprowadzonych badań, tematyka spotkań była bardzo zróżnicowana. Do najczęściej wymienianych wątków należały:

- zachęcanie rolników do udziału w programach rolno-środowiskowych (Narwiański PN, Brodnicki PK, PK Pojezierza Iławskiego i Wzgórz Dylewskich, PK Puszczy Rominckiej, PK Puszczy Knyszyńskiej, Suwalski PK),
- promowanie turystyki przyjaznej środowisku (Brodnicki PK, PK Pojezierza Iławskiego i Wzgórz Dylewskich, PK Puszczy Rominckiej, PK Puszczy Knyszyńskiej, Suwalski PK),
- szeroko rozumiana ochrona środowiska (Biebrzański PN, Wigierski PN, PK Pojezierza Iławskiego i Wzgórz Dylewskich, PK Puszczy Knyszyńskiej, Suwalski PK),
- zasady funkcjonowania parku (Biebrzański PN, Wigierski PN, PK Puszczy Knyszyńskiej, Suwalski PK),
- kwestia wykupu przez park gruntów należących do prywatnych właścicieli (Narwiański PN).

Na podkreślenie zasługuje fakt, że w żadnym z parków narodowych i krajobrazowych tematem spotkań nie były kwestie związane z obszarami Natura 2000.

Władze parków pozytywnie oceniły współpracę z władzami samorządowymi. Stały kontakt deklarowali przedstawiciele 9 z 10 parków. Połowa z nich uznała współpracę za dobrą, a 2 (Narwiański PN i PK Puszczy Rominckiej) za bardzo dobrą. Jedynie w Mazurskim Parku Krajobrazowym kontakty z władzami lokalnymi oceniono jako złe. Najważniejsze dziedziny, w których parki współpracują z władzami samorządowymi, to przede wszystkim: promocja parku i regionu (wszystkie parki za wyjątkiem Łomżyńskiego PK), wspieranie i realizacja inicjatyw prośrodowiskowych (wszystkie parki za wyjątkiem Łomżyńskiego i Suwalskiego PK), informowanie mieszkańców o możliwościach pracy zarobkowej na terenie parku przy obsłudze ruchu turystycznego (wszystkie parki za wyjątkiem Łomżyńskiego PK, Brodnickiego PK i PK Pojezierza Iławskiego i Wzgórz Dylewskich). Jest to bardzo pozytywny symptom, gdyż na etapie planowania rozmieszczenia obszarów Natura 2000, ze względu na niezrozumienie idei programu, około 90% lokalnych samorządów sprzeciwiało się utworzeniu tych form ochrony przyrody. Przyczynami były obawy przed restrykcjami płynącymi z projektu, takimi jak: zahamowanie turystyki, ograniczenia w gospodarowaniu lasami, łąkami, zbiornikami wodnymi, utworzenie nowych parków i rezerwatów [Golczyk 2004].

Wszystkie parki objęte badaniami współpracowały również z lokalnymi organizacjami pozarządowymi. Współpraca dotyczyła głównie działań, mających na celu ochronę przyrody, edukację ekologiczną, rozwój turystyki, promocję regionu, realizację projektów unijnych, ochronę dziedzictwa kulturowego i inwentaryzację przyrodniczą.

Istotne znaczenie miała opinia władz parków na temat znowelizowanej ustawy o ochronie przyrody. Jak wynika z uzyskanych odpowiedzi, zdecydo-

wana większość respondentów była zdania, że ustawa nie jest skutecznym narzędziem w prowadzeniu działań konserwatorskich na obszarach chronionych, zwłaszcza na gruntach prywatnych. Zaproponowane przez respondentów zmiany w prawodawstwie dotyczyły głównie konieczności jednoznacznego określenia odpowiedzialności za poszczególne formy ochrony przyrody, co dotyczy zwłaszcza sieci Natura 2000. Przedstawiciele parków krajobrazowych twierdzili, że konieczne jest rozdzielenie kompetencji Regionalnych Dyrekcji Ochrony Środowiska (RDOŚ) od dyrekcji parków narodowych, które od 1 sierpnia 2009 roku znalazły się w pod nadzorem samorządów wojewódzkich (urzędów marszałkowskich). RDOŚ, jako organ ochrony środowiska, wydaje postanowienia i decyzje, natomiast dyrekcji parku pozostawiono tylko rolę jednostki opiniującej, której zdanie może być uwzględnione lub nie.

Oprócz tego przedstawiciele parków uznali, że ochrona w parku narodowym powinna być bezkompromisowa, w związku z czym nie może być on położony na terenach prywatnych, nie może służyć celom sportowym, a zasady opracowywania planu ochrony parku należy zmienić tak, aby znalazły się w nich zapisy dotyczące konkretnych ograniczeń lub działalności na konkretnych obszarach w granicach parku (np. wprowadzenie stref ciszy). Plan ochrony przyrody powinien być opracowywany również dla otuliny parku, którą powinien być park krajobrazowy lub obszar chronionego krajobrazu. Konieczne jest też zwiększenie uprawnień straży parku oraz zwiększenie liczby pracowników wytypowanych do stałych kontaktów ze społecznościami lokalnymi.

PODSUMOWANIE

Sieć Natura 2000 funkcjonuje w Polsce od sześciu lat, ciągle jednak wywołuje wiele kontrowersji. Dotyczy to zwłaszcza obszarów „naturowych” ustanowionych na terenach nieobjętych wcześniej jakąkolwiek inną formą ochrony przyrody. Przeprowadzone badania pokazują jednak, że wprowadzanie obszarów Natura 2000 nawet do parków narodowych i krajobrazowych może stwarzać problemy. Mieszkańcy tych obszarów znają zasady funkcjonowania samych parków, jednak kwestie związane z siecią Natura 2000 w dalszym ciągu są dla nich mało znane i czytelne. Odnosi się zatem wrażenie, że rozpoczęta jeszcze przed akcesją akcja informacyjna nie odniosła spodziewanych rezultatów. Jest to niekorzystne także z punktu widzenia pracowników parków, dla których utworzenie na ich terenie obszaru „naturowego” jest kolejnym czynnikiem konfliktotwórczym.

Istotna, zwłaszcza w przypadku parków krajobrazowych, jest także kwestia zarządzania obszarami sieci Natura 2000. Nowelizacja ustawy o ochronie przyrody, dokonana pod kątem przede wszystkim tej sieci, nie tylko nie uporządkowała tych spraw, ale zdaniem zainteresowanych osób – wprowadziła jeszcze większe zamieszanie.

BIBLIOGRAFIA

- Adamowicz M., Zwolińska M., 2002: *Uwarunkowania rozwoju wielofunkcyjnej gospodarki wiejskiej na obszarach chronionych na przykładzie Parku Krajobrazowego „Podlaski Przełom Bugu”*. W: *Wielofunkcyjna gospodarka na obszarach wiejskich*. Red. W. Kamińska. Instytut Geografii Akademii Świętokrzyskiej w Kielcach, Kielce: 277–290.
- Baranowska-Janota M., Ptaszycka-Jackowska D., 1992: *Instrumenty polityki eliminacji szkodliwych oddziaływań na parki narodowe i rozwiązywanie konfliktów na ich obszarach*. „Parki Narodowe” 3: 7–9.
- De Pierola S.C.F., Carbonell X., Garcia J., Hernandez F.H., Zamanillo M.S., 2009: *Natura 2000 i społeczeństwo. Instrumenty komunikacji społecznej w zarządzaniu siecią Natura 2000*. Projekt Współpracy Bliźniaczej PL06/IB/EN/02 „Komunikacja, świadomość społeczna i wzmocnienie instytucjonalne dla funkcjonowania europejskiej sieci ekologicznej Natura 2000”.
- Golczyk K., 2004: *Gminy mówią: Nie! Konflikty wokół programu Natura 2000*. „Ekopartner” 4: 2.
- Gotkiewicz W., 2005: *Uwarunkowania i możliwości aktywizacji właścicieli gospodarstw rolnych na obszarach prawnie chronionych*. Rozprawy i Monografie 109. Wydaw. Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego, Olsztyn.
- Gotkiewicz W., Bołtromiuk A., 2007: *Funkcjonowanie gospodarstw agroturystycznych w otulinach parków narodowych*. „Zesz. Prob. Post Nauk Roln.” 521: 93–102.
- Jewtuchowicz A., Wiśniewska W., 1994: *Ekonomiczne i przestrzenne problemy rozwoju obszarów chronionych*. W: *Modelowanie gospodarki w regionach szczególnie chronionych*. Instytut Badań Systemowych PAN, AR w Szczecinie: 141–158.
- Kisiel R., Marks-Bielska R., 2003: *Problemy aktywizacji gospodarczej społeczności popegeerowskich*. W: *Aktywizacja wiejskich obszarów problemowych*. Red. M. Kłodziński, W. Dzun. IRWiR PAN, AR w Szczecinie: 57–73.
- Łojewska-Adamczyk G., Łojewski S., 2003: *Obszary wiejskie opóźnione w rozwoju*. W: *Aktywizacja wiejskich obszarów problemowych*. Red. M. Kłodziński, W. Dzun. IRWiR PAN, AR w Szczecinie: 47–57.
- Makomaska-Juchiewicz M., Tworek S., 2003: *Natura 2000. Projektowana sieć Natura 2000 w Polsce a krajowy system obszarów chronionych*. „Parki Narodowe” 4: 2–9.
- Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody. Dz.U. 2004 r. nr 92, poz. 880.
- Ustawa z dnia 3 października 2008 r. o zmianie ustawy o ochronie przyrody oraz niektórych innych ustaw. Dz.U. 2008 r. nr 201, poz. 1237.

THE FUNCTIONING OF THE NATURA 2000 AREAS SITUATED IN NATIONAL AND LANDSCAPE PARKS

Abstract. The article presents the results of research carried out in 2009 in three national and seven landscape parks situated on the territory of the Green Lungs of Poland region. During empirical studies a questionnaire prepared for the purpose of conducting interviews was used. Investigations covered a very important and topical problem of the functioning of the Natura 2000 areas within the boundaries of national and landscape parks. An analysis was conducted of the remarks and opinions offered by the parks' workers on the subject of co-existence of the earlier described forms of protection of the natural environment, of socio-economic conflicts and their resolution in the areas managed by them, and effectiveness of current legal instruments serving environmental protection.

Key words: Natura 2000, national parks, landscape parks